

1. אמת ליעקב במדבר פרשת במדבר פרק א פסוק א
פרשת במדבר

ו'ידבר גו' בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר שאו את ראש וגו' (א)
הנה המנין הזה, כנראה מסדר השבטים שמנה את גד אחר ראובן ושמעון, היה ביחוד כדי לסדר את ענין הדגלים. ולכאורה תמוה, הלוא תיכף כשיצאו בני ישראל ממצרים יצאו בני ישראל על צבאותם וכדכתיב [שמות י"ד פ"ח]: ובני ישראל יוצאים ביד רמה, וכן [שם י"ג פ"ח]: וחמשים בני ישראל וגו', הרי שלא יצאו כעבדים הבורחים מאדוניהם אלא כעם חפשי, ואמאי המתינו מלסדר את הדגלים שנה תמימה, אתמהה אלא שבאמת ענין הדגלים לכאורה הוא פירוד הלבבות, כי זה ודאי שכל צבע יש בו איזה סמל מיוחד, וכן הציורים שהיו על כל דגל ודגל, הלא זה ציין כי כל שבט ושבט יש לו תכונה או שאיפה מיוחדת - ומטרת האחד שונה ממטרת השני, ונמצא כי לכאורה הדגלים גרמו לפירוד הלבבות, אלא מכיון שהיה לכולם מרכז אחד, והיינו המשכן, וכולם חונים מסביב למשכן, אין זה גורם לפירוד אלא כל א' עומד על משמרתו המיוחדת לו ואין כאן שום פירוד, וכמו באדם - וכי מפני שהאזנים נבראו לשמוע והעינים לראות וכי תעלה על דעתך שתהיה ביניהם פירוד ומחלוקת, וכמו כן באומה, מכיון שכולם מרוכזים לנקודה מרכזית אחת אם כן אין חשש פירוד ומחלוקת, ולפיכך כל זמן שלא הוקם המשכן ולא היה עדיין מרכז רוחני אז היתה כל האומה חטיבה אחת ודגל א' לכולם, משא"כ אחר שהוקם המשכן כי אז אין שום חשש לדגלים, ולפיכך אחר שבחדש הראשון בשנה השנית הוקם המשכן התחילו להתעסק בדגלים בא' לחדש השני בשנה השנית, ונכון.

2 פתד יצחק

4. רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת לפני השם אלקיך בחורב. שיטת רמב"ן היא כי הך השמר הוא לאו נמנה בין שם"ה הלאוין. לאו המחייב זכירת מעמד הר סיני. דעת החולקים עליו ואינם מונים את הלאו הזה במנין התרי"ג היא כי „פן תשכח ופן יסורו” דהך קרא הם אזוהרה על כלליות התורה, ואינו מכוון כלל לעובדא דמעמד הר סיני. והרמב"ן ז"ל במנין המצוות שלו הקשה על עצמו מסוגית הגמרא קידושין כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר סיני, שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך וסמך ל' יום אשר עמדת לפני השם אלקיך בחורב ומשמע מזה דהך קרא קאי על כלליות התורה. ובתשובה על זה מפרש הרמב"ן דאין הכי נמי, והך דמלמד את בן בנו תורה הכונה היא באמת לדברי תורה השויכים למעמד הר סיני. יעו"ש. ותימא היא על הרמב"ן שהביא מסוגיא דקידושין, ולא הביא ממשנה מפורשת במסכתא אבות דאיתא שם כל השוכה דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו שנאמר רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך. יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר פן יסורו מלבבך כל ימי חיך הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו. הרי להדיא דהך קרא נאמר על כלליות דברי תורה.

5. וחוזרים אנו בזה לשיטתו של הרמב"ן שפירש דהך דהשמר לך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך הוא לאו נמנה מחשבון התרי"ג וקאי על זכירת מעמד הר סיני דוקא, ופליג על דעתם של הנך מרבנותא דסבירא להו דכתוב זה אינו אלא זירון בכלליותה של תורה. וכנגד שיטת הרמב"ן עומדת היא המשנה דשוכה דבר אחד ממשנתו חייב, ואינו חייב עד שיסירם מלבו מצד הכתוב דהשמר לך. הרי מפורש איתמר דהך קרא על כלליות התורה נאמר. אכן לפי מה שנתבאר לנו בענינו דמעמד הר סיני הרי זכירת מעמד הר סיני איננה אלא התחדשות קבלת מתן תורה של חשיבות התורה וכבוד מוראה, והלא דבר פשוט הוא שפעולת הסרת דברי תורה מן הלב, מקורה הוא בכטול חשיבותם וכבוד-מוראם של דברי תורה. ושפיר ילפינן הסרת דברי תורה מתוך הלב מקרא דשכחת מעמד הר סיני.

הרוחנית הנכונה בבית. תיכף בבוקר היא מעירה אותו עם נעגל וואסער, עם מודה אני, מחנכת לברכות, מספרת סיפורי צדיקים, ובמשך כל שעות היממה היא מלמדת אותו: ותרנות, מדה טובה, סבלנות. ומעצם ההתנהגות שלה עצמה הילד לומד איך להתנהג.

וכך גם במתן תורה אמר הקב"ה למשה רבינו 'כה תאמר לבית יעקב' ורק אח"כ 'תגיד לבני ישראל', כי הבית יעקב הן אלה שמכינות את הלוחות, ושומרות על הניר חלק, ולכן הקדימו אותם קודם, כי הן הבסיס וההתחלה לתורה של בני ישראל מנהג ישראל להיות נייעורים בליל שבועות להתכונן לקבלת התורה, והנה הנשים מדירים שינה מעיניהם לילות רבים במשך כל השנה, בשביל להכין את הבית לתורה, אם זה כשותפות בעול הפרנסה כדי שיוכלו הבעלים לעסוק בתורה, אם כדי לעשות צרכי הבית כפשוטו, אמנם אין לילות אלה הלל ופרסום כמו לילות שבועות, אבל הם חשובים מאד.

אולי כדאי בענין זה להזכיר את המשל, שסיפר הרה"ק הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע, על אדם בזמן בית המקדש שלא עלה לרגל לירושלים, באמתלא שהוא חושש מסכנת טלטולי הדרך, ושאינ לו היכן להתאכסן [ניתכן שהיה לו נימוק הלכתני], אך כשהגיע לשנותיו המאוחרות התיישב בדעתו שהוא חייב לכל הפחות פעם אחת לעלות לירושלים, כי לא יתכן שיהודי יעבור את כל ימיו מבלי לעלות ולהראות ולהשתחוות בבית המקדש. כמובן שהוא לא ידע את הדרך, והבזיון היה גדול, כי כל יהודי עלה שלש פעמים בשנה לירושלים, וכולם הכירו את הדרכים וכל סדר ההתנהגות בבית המקדש, ואילו הוא היה צריך לשאול, ולא הבינו איך אדם מבוגר עם זקן לבן לא יודע דברים בסיסיים שכל ילד יהודי יודע. אחרי כל הבזיונות והמאמצים הוא הגיע לבית המקדש, הוא חשב שהוא יראה משהו שיצדיק את כל הטורח והבזיונות, אבל בפועל הוא ראה כהנים מסתובבים יחפים - כדי שלא יהיה חציצה בין הרגלים לרצפת העזרה, והרצפה מלאה דם מהקרבות, מפשיטים בהמות, חותכים ומקטירים חלקי בשר של בהמות, עמד ותמה 'מה רואים כאן?!' הנני רואה כאן אטליז גדול. ותו לא.

כפיוט 'אחד מי יודע' שבסוף הגדה של פסח מפרטים את כל המעלות הרוחניות שיש לעם ישראל - אחד הוא אלוקינו, שני לוחות הברית, אבות ואמהות, חמשה חומשי תורה וכו', ויש להבין למה אומרים 'שנים מי יודע' - שני לוחות הברית, הרי אח"כ מפרשים ואומרים 'עשרה מי יודע עשרה דבריא', שזהו כל החשיבות והתועלת של הלוחות - עשרת הדברות שכוללות את כל התורה, והלוחות הם הרי רק מקום הכתיבה, ולמה חילקם הפייטן לשתי מעלות נפרדות, ומה מקום יש להזכיר הלוחות במקום שמזכירים עצם הדברות.

אבל באמת לימוד התורה אינו רק חכמה, אלא מאוד תלוי על איזה לוח כותבים את דברי התורה, והלוח שעליו כותבים את התורה הוא האדם בעצמו, וכלשון שלמה המלך ע"ה (משלי ג, ג) 'כתבם על לוח לבך', וכמבואר במשנה (אבות פ"ד מ"ט) 'הלומד ילד למה הוא דומה, לדין כתובה על ניר חדש', כי בילדותו הילד נקי כמו ניר חלק, כמו שהקב"ה יצר אותו - בלי פגמים, ודייקא על לוח כזה התורה נקלטת. ולכן מפרטים 'שני לוחות הברית' כמעלה נפרדת מעשרת הדברות, כי יש חשיבות ללוח שעליו כותבים את התורה לא פחות מאשר לכתיבה עצמה.

אומרים בכל יום 'אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא', כל ילד יהודי נולד עם נשמה טהורה, והשומרים על הנשמה שתישאר בטהרתה - שהניר יהיה באמת חלק, הם ה'בית יעקב' - אלו הנשים. מבואר בגמרא (נדרות יז.) 'נשים במאי זכיין, באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גברייהו בי רבנן ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן' - בזכות שהן מוליכות את הילדים למקום לימודם בתלמוד תורה וממתינות להם בחזרתם. והנה כוונת חז"ל היא לא רק על מה שמכינים בבוקר את התיק עם האוכל ומלווים את הילד להסעה, וממתינים לו בחזור, אלא הכוונה היא לכל המעטפת הרוחנית של הילדים, כי עיקר החינוך ליראת שמים, לשמור את הניר חלק שיהיה בלי שריטות ובלי פגמים, תלוי הרבה ביודישע מאמע, שנמצאת עם הילד הרבה שעות בבית, הילד מחובר אליה וקונה ממנה, ובידה ליצור את האוירה